

SPADKI

Spadkobranie

- ⦿ Spadkobranie jest wejściem w ogół praw i obowiązków, które posiadał zmarły: *Hereditas nihil aliud est quam successio in universum ius quod defunctus habuerit.* - **SUKCESJA UNIWERSALNA**
- ⦿ Spadkobierca (*heres*) jest kontynuatorem zmarłego, a dziedziczony majątek zlewa się z mocy prawa z jego własnym majątkiem wraz ze wszystkimi tego konsekwencjami [początkowo]
- ⦿ Samo powołanie do spadku nie jest jednak wystarczające, powołana osoba aby nabyć spadek musi wyrazić wolę jego przyjęcia (*acquisitio hereditatis*). **W prawie rzymskim suus heres musi spadek przyjąć.**

Jakie porządki dziedziczenia wyróżniamy?

- ⦿ Dziedziczenie testamentowe
- ⦿ Dziedziczenie beztestamentowe
(współcześnie określane mianem ustawowego)

TESTAMENT

- Testament to **jednostronne rozporządzenie ostatniej woli na wypadek śmierci, zawierające ustanowienie dziedzica.**
- Jako akt jednostronny jest przejawem woli spadkodawcy i nie wymaga dla jego ważności zgody dziedzica. (choć dla wywołania określonych skutków konieczne przyjęcie)
- **Do ostatniej chwili może być zmieniony. Dziś wystarczy zniszczenie testamentu,** w prawie rzymskim konieczne sporządzenie nowego.
- Rodzaje testamentów w prawie rzymskim:
calatis comitis i procintu, mancipatio familiae, testament pretorski, Testamenty szczególne (zaraza, niewidomy), testament holograficzny, testament żołnierski

WSPÓŁCZESNE standardowe FORMY TESTAMENTU

- **Art. 949.** § 1. Spadkodawca może sporządzić testament w ten sposób, że napisze **go w całości pismem ręcznym, podpisze i opatrzy datą.** § 2. Jednakże brak daty nie pociąga za sobą nieważności testamentu własnoręcznego, jeżeli nie wywołuje wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do treści testamentu lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów.
- **Art. 950.** Testament może być sporządzony **w formie aktu notarialnego.**

WSPÓŁCZESNE standardowe FORMY TESTAMENTU

Art. 951. § 1. Spadkodawca może sporządzić testament także w ten sposób, że w obecności dwóch świadków oświadczy swoją ostatnią wolę ustnie wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego. **(osoby głuche i nieme NIE)**

§ 2. Oświadczenie spadkodawcy spisyje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności świadków. Protokół powinien być podpisany przez spadkodawcę, przez osobę, wobec której wola została oświadczona, oraz przez świadków. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy to zaznaczyć w protokole ze wskazaniem przyczyny braku podpisu. **(testament allograficzny).**

Szczególne formy testamentu

Art. 952. § 1. Jeżeli istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków.

§ 2. Treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie.

§ 3. W wypadku gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków.

Testament podróżny

Art. 953. Podczas podróży na polskim statku morskim lub powietrznym można sporządzić testament przed dowódcą statku lub jego zastępcą w ten sposób, że spadkodawca oświadcza swą wolę dowódcy statku lub jego zastępcy w obecności dwóch świadków; dowódca statku lub jego zastępcą spisuje wolę spadkodawcy, podając datę jej spisania, i pismo to w obecności świadków odczytuje spadkodawcy, po czym pismo podpisują spadkodawca, świadkowie oraz dowódca statku lub jego zastępcą. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać pisma, należy w piśmie podać przyczynę braku podpisu spadkodawcy. Jeżeli zachowanie tej formy nie jest możliwe, można sporządzić testament ustny.

Testament wojskowy

Art. 954. Szczególną formę testamentów wojskowych określi rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

TREŚĆ TESTAMENTU

- 1. *Heredis institutio*
- W prawie rzymskim musiało nastąpić w sposób ściśle określony – spadkobiercom niech będzie; dziedzicem niech będzie.
- Dziedzic ustanowiony do całości spadku lub jego ułamkowej części.
- Wyznaczenie dziedzica do poszczególnych przedmiotów NIEMOŻLIWE
- Dziedzic musi być indywidualnie określony: *nominatim.*
- WSPÓŁCZEŚNIE:
- Art. 959. Spadkodawca może powołać do całości lub części spadku jedną lub kilka osób.
- Art. 960. Jeżeli spadkodawca powołał do spadku lub do oznaczonej części spadku kilku spadkobierców, nie określając ich udziałów spadkowych, dziedziczą oni w częściach równych.
- Art. 961. Jeżeli spadkodawca przeznaczył oznaczonej osobie w testamencie poszczególne przedmioty majątkowe, które wyczerpują prawie cały spadek, osobę tę poczytuje się w razie wątpliwości nie za zapisobiercę, lecz za spadkobiercę powołanego do całego spadku. Jeżeli takie rozrządzenie testamentowe zostało dokonane na rzecz kilku osób, osoby te poczytuje się w razie wątpliwości za powołane do całego spadku w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów.

TREŚĆ TESTAMENTU

2. *Substitutio*/ Podstawienie

- Ustanowienie dziedzica mogło nastąpić pod warunkiem zawieszającym (nie rozwiązującym). W testamencie można było ustanowić kilka „stopni” spadkobierców:
- Lucius niech będzie spadkobiercą i niech oświadczy wolę przyjęcia spadku w ciągu 100 dni, w których będzie mógł to uczynić. Jeśli nie przyjmie spadku wówczas spadkobiercą niech będzie Maevius.* (substitutio vulgaris)
- Substitutio popularis (jeśli syn umrze przed dojściem do dojrzałości)
- WSPÓŁCZEŚNIE:
- Art. 963.** Można powołać spadkobiercę testamentowego na wypadek, gdyby inna osoba powołana jako spadkobierca ustawowy lub testamentowy nie chciała lub nie mogła być spadkobiercą (podstawienie).

TREŚĆ TESTAMENTU

3. Wydziejiczenie:

- ⦿ Gdy testujący nie chciał by jego dziecko otrzymało po nim spadek musiał je wyraźnie wydziejiczyć:
 - **chłopców** *nominatim*: *mój syn Titus niech będzie wydziejiczony*,
 - **zstępnych pogrobowców** *nominatim*: *ktokolwiek urodzi mi się synem niech będzie wydziejiczony*,
 - **resztę** *in ceteros*: *reszta niech będzie wydziejiczona*.
- ⦿ Gdy testator pominął zstępnych, lub błędnie ich wydziejiczył dochodziło do **dziejiczenia przeciwtestamentowego formalnego** – beztestamentowe gdy zstępni płci męskiej; lub gdy inni: *pro parte testatus pro parte intestatus*.
- ⦿ W późniejszym okresie gdy testator wydziejiczył liberi, parentes lub rodzeństwo również mogło dojść do obalenia testamentu (testamentu nie można było obalić jeśli przyznano takim osobom **zachówek**: $\frac{1}{4}$ przysługującego im udziału

Zachowek współcześnie

- **Art. 991. § 1.** Zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadął przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachowek).
- § 2. Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcy darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Wydiedziczenie

Art. 1008. Spadkodawca może w testamencie pozbawić zstępnych, małżonka i rodziców zachowku (wydiedziczenie), jeżeli uprawniony do zachowku:

- 1) wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
- 2) dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
- 3) uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

TREŚĆ TESTAMENTU

- ⦿ 4. Inne postanowienia:
- ⦿ **Legaty** (Zapisy testamentowe):
 - Windykacyjny (daję/zapisuję) – *rei vindicatio*
 - Damnacyjny (niech będzie zobowiązany dać wydać) – *actio ex testamento*
 - Sinendi modo – niech będzie zobowiązany do zezwolenia aby wziął/zabrał
 - Per praeceptionem – niech uprzednio weźmie (gdy wielu spadkobierców)
- ⦿ **Fideicomissa** – różne nieformalne prośby skierowane do spadkobiercy (zapis powierniczy); szczególny: fideikomis uniwersalny.

Nieważność i nieskuteczność testamentu (Rzym)

- ⦿ Dla ważności testamentu wymagano by osoba miała tzw. ***Testamenti factio activa*** (zdolność do sporządzenia testamentu – dojrzała osoba, sui iuris)
- ⦿ ***Testamenti factio passiva*** miał każdy obywatel rzymski;
- ⦿ Testament sporządzony przez osobę nieuprawnioną lub w nieodpowiedniej formie był nieważny

Nieważność i nieskuteczność testamentu (współcześnie)

- Art. 944. § 1. Sporządzić i odwołać testament może tylko osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych. § 2. Testamentu nie można sporządzić ani odwołać przez przedstawiciela.
- Art. 945. § 1. Testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony:
 - 1) w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli;
 - 2) pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści;
 - 3) pod wpływem groźby.
- § 2. Na nieważność testamentu z powyższych przyczyn nie można się powołać po upływie lat trzech od dnia, w którym osoba mająca w tym interes dowiedziała się o przyczynie nieważności, a w każdym razie po upływie lat dziesięciu od otwarcia spadku.

Dziedziczenie beztestamentowe

◎ 1. Wedle ius civile

- sui heredes (osoby pod władzą) – in capita oraz in stripes
- proximi agnati – in capita (odsuwają dalszych)
- gentyle

◎ 2. Wedle edyktu pretorskiego

- unde liberi – wszystkie dzieci – in capita oraz in stripes (ojciec emancypowany nie wyłącza swoich dzieci)
- Unde legitimi – tj. agnaci
- Unde cognati – krewni kognacyjni (do 6 stopnia)
- Unde vir et uxor

◎ 3. Wedle nowel Justyniańskich

- Zstępni
- Wstępni + rodzeństwo rodzone + dzieci rodzeństwa rodzonego
- Rodzeństwo rodzone i rodzeństwo przyrodnie oraz ich dzieci (rodzone wyklucza przyrodnie)
- Krewni kognacyjni

Dziedziczenie ustawowe (współcześnie)

◎ Art. 931.

§ 1. W pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku **dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek** (**in capita**); dziedziczą oni w częściach równych.

Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.

§ 2. Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, **udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego dzieciom w częściach równych** (**in stripes**). Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych.

W dalszej kolejności...

Art. 932. § 1. W braku zstępnych spadkodawcy powołani są do spadku z ustawy jego małżonek i rodzice.

§ 2. Udział spadkowy każdego z rodziców, które dziedziczy w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy, wynosi jedną czwartą całości spadku. Jeżeli ojcostwo rodzica nie zostało ustalone, udział spadkowy matki spadkodawcy, dziedziczącej w zbiegu z jego małżonkiem, wynosi połowę spadku.

§ 3. W braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych.

W dalszej kolejności...

§ 4. Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych.

§ 5. Jeżeli którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku pozostawiając zstępnych, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego zstępnym. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału między dalszych zstępnych spadkodawcy.

W dalszej kolejności...

- **Art. 934. § 1.** W braku zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa spadkodawcy cały spadek przypada **dziadkom spadkodawcy**; dziedziczą oni w częściach równych. (...)

Art. 934(1). W braku małżonka spadkodawcy i krewnych, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada w częściach równych tym dzieciom małżonka spadkodawcy, których żadne z rodziców nie dożyło chwili otwarcia spadku.

Art. 935. W braku małżonka spadkodawcy, jego krewnych i dzieci małżonka spadkodawcy, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek **przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania** spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu. Jeżeli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada **Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.**

SYTUACJA PRAWNA SPADKOBIERCY

- ⦿ Z chwilą nabycia spadku dziedzic wchodzi w miejsce spadkodawcy ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami.
- ⦿ Dziedzic staje się **właścicielem rzeczy spadkowych, wierzycielem wierzytelności spadkodawcy oraz przechodzą na niego długi spadkowe.**
- ⦿ RZYM:
 - Dla sui heredes: *beneficium absinendi*
 - *Separatio bonorum* (niewolnik)/ *beneficium separationis bonorum* (wierzyciele)
 - Dobrodziejstwo inwentarza: *beneficium inventarii*

Art. 1012. Spadkobierca może bądź przyjąć spadek bez ograniczania odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste), bądź przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), bądź też spadek odrzucić.

Art. 1015 § 1. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania.

§ 2. Brak oświadczenia spadkobiercy w terminie określonym w § 1 jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Długi

Art. 1031. § 1. W razie prostego przyjęcia spadku spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe bez ograniczenia.

§ 2. W razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza tanu czynnego spadku (...)